

ΟΙ ΠΑΡΑΚΤΙΕΣ ΠΑΡΑΜΕΘΟΡΙΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥΣ ΣΤΗΝ Ε.Ε.

Μία πρώτη προσέγγιση

Του Ν.Κ. ΔΕΝΙΟΖΟΥ
M. Sc., Περιφερειολόγου

1. Εισαγωγή

Όπως είναι γνωστό από την 1/11/93, η Ευρωπαϊκή Κοινότητα έγινε Ευρωπαϊκή Ένωση με μία Συνθήκη που περιλαμβάνει καινούργιες και σημαντικές διατάξεις που ασφαλώς επηρεάζουν ουσιαστικά την όλη διαδικασία της ολοκλήρωσης καθώς και την πορεία προς τη διαμόρφωση του Ενιαίου Ευρωπαϊκού Χώρου. Στο διαμορφωθέν νέο θεσμικό και οργανωτικό πλαίσιο δράσης της Ε.Ε. οι παράκτιες περιοχές της, αποτελούν μοναδική περιβαλλοντική κληρονομιά, που διαθέτουν αναντικατάστατους οικονομικούς- πολιτιστικούς και οικολογικούς πόρους. Ιδιαίτερα δε, όταν οι περιοχές αυτές χαρακτηρίζονται και ως παραμεθόριες, τότε δεν θα πρέπει να αγνοηθεί αφενός μεν το γεγονός της διεθνοποίησης αυτού του συγκεκριμένου χώρου, αφετέρου δε, ότι οι περισσότερες από αυτές (και κυρίως οι εξωτερικές παραμεθόριες περιοχές) αντιμετωπίζουν έντονα προβλήματα απομόνωσης και περιφερειακότητας.

Το κύριο αντικείμενο του κειμένου που ακολουθεί αναφέρεται στο ρόλο των παράκτιων περιοχών της Ελλάδας -που αποτελούν συγχρόνως μέρος ενός ευρύτερου παραμεθόριου γεωγραφικού χώρου- στα πλαίσια της Ενωμένης Ευρώπης.

Το κείμενο αποτελείται εκτός από την εισαγωγή, από τρία μέρη. Στο πρώτο επισημαίνονται ορισμένα βασικά χαρακτηριστικά των παραμεθόριων και των παράκτιων περιοχών. Στο δεύτερο επισημαίνονται το πλαίσιο και η «δυναμική» της ολιστικής θεώρησης για την ανάπτυξη και τις ολοκληρωμένες αποδόσεις, που θεωρούνται αναγκαίες για μια συνολική χωροταξική προσέγγιση με στόχο την αειφορία των περιοχών αυτών της Ελλάδας στα πλαίσια του Ενιαίου Ευρωπαϊκού Χώρου. Τέλος, στο τρίτο μέρος διατυπώνονται ορισμένες συμπερασματικές παρατηρήσεις.

2. Οι παραμεθόριες και οι παράκτιες περιοχές

2.1. Οι παραμεθόριες περιοχές και οι ιδιαιτερότητές τους

Η αφετηρία της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης με την δημιουργία της Κοινής Αγοράς το 1958, προέβαλε στις παραμεθόριες περιοχές νέες δυναμικές, που λόγω και της ποικιλομορφίας τους, ήταν κατά κύριο λόγο ανεπαρκώς προετοιμασμένες να τις δεχθούν.

Έτσι αναδείχθηκαν μεταξύ άλλων σε μεγάλο βαθμό και τα ζωτικά προβλήματα οικονομικής ανάπτυξης και χωροταξικής οργάνωσης των περιοχών αυτών.

Το πλέον χαρακτηριστικό φαινόμενο που επηρεάζει διαρκώς την εξέλιξη των παραμεθόριων περιοχών, είναι η μόνιμη διάδραση μεταξύ των παραγόντων διαφορετικής κλίμακας (το μακρο-και το μικρο-επίπεδο). Αυτό επιβεβαιώνεται και στον τομέα της επικρατούσας οικονομικής λογικής, που απηχείται ιδιαίτερα στον παραμεθόριο χώρο και υποχρεώνει τους τοπικούς οικονομικούς παράγοντες να προβαίνουν σε συνεχείς προσαρμογές και μεταλλάξεις. Το ίδιο επίσης συμβαίνει στον θεσμικό και κανονιστικό τομέα, όπου το πλαίσιο των διασυνοριακών συνεργασιών, τοπικών και περιφερειακών, καθορίζεται σε μεγάλο βαθμό από τη βούληση των κρατών και ως εκ τούτου πάσχει από πολυάριθμες ανεπάρκειες⁽¹⁾.

Οι περιοχές αυτές είτε ανήκουν στα εσωτερικά σύνορα της Ε.Ε. είτε στα εξωτερικά λόγω της γεωγραφικής τους θέσης χαρακτηρίζονται κυρίως (εκτός από ορισμένες εξαιρέσεις) από τα εξής μειονεκτήματα⁽²⁾:

- Ευρίσκονται στις απολήξεις των συστημάτων μεταφορών και επικοινωνιών τα οποία έχουν σχεδιασθεί επί εθνικής βάσης και είναι κεντροβιαρή. Έχουν επομένως σοβαρές ελλείψεις σε βασικές υποδομές μεταφοράς και επικοινωνίας.

- Είναι απομονωμένες από τα κέντρα οικονομικής δραστηριότητας και λήψης αποφάσεων.

- Τα εμπορικά τους κέντρα είναι διαχωρισμένα από τη φυσική τους ενδοχώρα, δημιουργώντας κατ' αυτόν τον τρόπο στρεβλώσεις, τόσο στη μορφή του εμπορίου, όσο και της παροχής υπηρεσιών.

- Οι φυσικοί τους πόροι είναι σχετικά ανεπαρκείς.

- Οι περιοχές αυτές αδυνατούν σε μεγάλο βαθμό να στηρίξουν αυτοτελείς υπηρεσίες κοινής ωφέλειας (υγείας, εκπαίδευσης, ελέγχου κ.ά.) εφάμιλλες του εθνικού επιπέδου, λόγω ελλειπούς στελέχωσης αλλά πολλές φορές και λόγω περιορισμένης υλικοτεχνικής υποδομής.

- Αντιμετωπίζουν έντονα προβλήματα από τη λαθρομετανάστευση και το λαθρεμπόριο.

- Οι μικρού μεγέθους οικονομίες τους δεν επιτρέπουν την ανάπτυξη οικονομικών κλίμακας.

Γενικά είναι δυνατόν να υποστηριχθεί, ότι οι παραμεθόριες περιοχές έχουν τα υψηλότερα ποσοστά ανεργίας και ταυτόχρονα τα χαμηλότερα επίπεδα κατά κεφαλή εισοδήματος από τις υπόλοιπες περιφέρειες των χωρών τους. Το φαινόμενο αυτό είναι εντονότερο στις φτωχότερες περιοχές της Ε.Ε., όπως στην Ιρλανδία, Πορτογαλία και Ελλάδα, όπου το κατά κεφαλή ΑΕΠ σε Μονάδες Αγοραστικής Δύναμης (ΜΑΔ) κυμάνθηκε κατά μέσο όρο για τα χρόνια 1989-90-91 μεταξύ 43% και 58% του Κοινοτικού μέσου όρου⁽³⁾.

2.2. Οι παράκτιες περιοχές-Γενικά χαρακτηριστικά

Είναι γεγονός, ότι ο χώρος αποτελεί υποδοχέα των ανθρωπίνων δραστηριοτήτων και πλαίσιο έκφρασης των ανθρωπίνων δυνατοτήτων. Έτσι και οι παράκτιες περιοχές ως γεωγραφικός χώρος που διαθέτει οικονομικούς και φυσικούς πόρους παρέχει ευνοϊκές συνθήκες για την ανάπτυξη ανθρωπίνων δραστηριοτήτων και ικανοποίησης ανθρωπίνων αναγκών σύμφωνα με το θεσμικό πλαίσιο και τους περιορισμούς, που ισχύουν σε κάθε κοινωνική οργάνωση. Εξ άλλου, το γεγονός, ότι οι περιοχές αυτές συν-

θέτουν ένα δυναμικό πεδίο αλληλεπίδρασης και συχνά μεταβαλλόμενων φυσικών, βιολογικών, χημικών και γεωλογικών φαινομένων τις καθιστά ιδιαίτερα ευαίσθητες. Επιπρόσθετα, ο συνδυασμός γης/θάλασσας, που χαρακτηρίζει ένα παράκτιο οικοσύστημα, ευνοεί την ανάπτυξη χερσαίων αμφίβιων και θαλάσσιων οργανισμών, που αποτελούν βασικούς κρίκους στην οικολογική αλυσίδα.

Από τα ανωτέρω μπορεί να θεωρηθεί, ότι μία παράκτια περιοχή χαρακτηρίζεται ταυτόχρονα:

- 1. Ως φυσικό διαθέσιμο,
- 2. Ως πεδίο με φυσική αξία, οικονομική αξία, αξία αναψυχής, επιστημονική αξία, αισθητική αξία, αξία γενετικής ποικιλίας, ιστορική-πολιτισμική αξία, αξία ως μέσο διαπαιδαγώγησης, διαλεκτική αξία κ.ά.⁽⁴⁾, και,
- 3. Ως πεδίο ατομικής, κρατικής, κοινωνικής ή συλλογικής ιδιοκτησίας.

Κατά συνέπεια το Φυσικό Διαθέσιμο παράκτια περιοχή αποτελεί διαχρονικά «αντικείμενο»: Χρήσης, αξιοποίησης, εκμετάλλευσης απομύζησης, διασπάθισης, εξάρτησης, οικειοποίησης, επέμβασης ή και κατάκτησης.

Μέσα σ' αυτό το λειτουργικό πλαίσιο είναι αναπόφευκτη η παρουσία σημαντικών πιέσεων και συγκρούσεων για την χρήση των παρακτίων πόρων, που ασφαλώς επηρεάζουν αρνητικά το οικοσύστημα των περιοχών αυτών και συνεπώς και την ποιότητα του περιβάλλοντος. Χαρακτηριστικό παράδειγμα συγκρούσεων μεταξύ των χρήσεων σε μία παράκτια ζώνη, αποτελεί η σύγκρουση μεταξύ τουριστικής δραστηριότητας και αλιείας ή ιχθυοκαλλιέργειας.

Ασφαλώς θα πρέπει να επισημανθεί, ότι η εκδήλωση των πιέσεων και οι συγκρούσεις για τη χρήση των παρακτίων πόρων εξαρτώνται κυρίως από τα είδη παρακτίων περιοχών, που σύμφωνα με την ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επι-

Κωνσταντίνος ΓΕ.
ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ
Καθηγητής Τμημ. Αστ., Περιφ. Ανάπτυξ. Παντείου Πανεπιστημίου
Κ.Π.Ε. Αθηνών

**Η ΔΗΜΟΣΙΟΤΗΤΑ
ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ
ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ
ΑΝΘΡΩΠΙΝΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ
ΔΙΑΦΗΜΙΣΗ
ΚΟΙΝΗ ΓΝΩΜΗ
ΠΡΟΠΑΓΑΝΔΑ
ΜΕΣΑ ΔΗΜΟΣΙΟΤΗΤΑΣ
ΝΟΜΙΚΕΣ ΡΥΘΜΙΣΕΙΣ
ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΠΡΟΒΟΛΗ**

ΣΤ' έκδοση
Αθήναι, 1996

**ΠΟΛΙΤΙΚΑ
ΘΕΜΑΤΑ**

Εβδομαδιαία Πολιτική
και Οικονομική Επιθεώρηση

Ιδιοκτήτης - Εκδότης:
Πολιτικά Θέματα Ε.Π.Ε.

Γραφεία:
Υψηλάντου 25,
Αθήνα, 10675
Τηλ.: 7218421

τροπής «Ευρώπη 2000»⁽⁵⁾ διακρίνονται σε:

- Περιοχές με υψηλή συγκέντρωση κατοίκων και επιχειρήσεων με σημαντική επιρροή σε ευρέα τμήματα της γύρω περιφέρειας. Οι περιοχές αυτές χαρακτηρίζονται από την εξαφάνιση του φυσικού περιβάλλοντος και έχουν επιπτώσεις οι οποίες γίνονται αισθητές σε μία ευρεία περιοχή.

- Περιοχές με ένα μίγμα αστικών, γεωργικών, αλιευτικών, υδατοκαλλιεργητικών και τουριστικών δραστηριοτήτων και οι οποίες χαρακτηρίζονται, τόσο από συγκρούσεις για τη χρήση της γης και της θάλασσας μεταξύ διαφόρων ειδών ανάπτυξης, όσο και από μεγάλες εποχιακές διαφορές στις δραστηριότητες.

- Περιοχές που είναι ακόμα σχετικά άθικτες, είτε λόγω του, ότι τα φυσικά τους χαρακτηριστικά περιορίζουν τις δυνατότητες ανάπτυξης, όπως συμβαίνει με τις βραχώδεις ακτές ή τις βαλτώδεις περιοχές ή η γεωγραφική τους τοποθέτηση δεν ευνοεί την οικονομική τους ανάπτυξη, ή επειδή προστατεύονται από νόμους ή/και επειδή έχουν καθορισθεί ως περιοχές φυσικού κάλλους ή οικολογικής σημασίας.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση διαθέτει περίπου 60.000 χιλιόμετρα ακτών, πάνω στις οποίες ασκούνται πιέσεις αφού οι συγκεκριμένες περιοχές:

- Επιδιώκουν να καλύψουν την καθυστέρηση στην ανάπτυξή τους και ειδικότερα εκείνες που ανήκουν στην προαναφερθείσα τρίτη κατηγορία των παρακτίων περιοχών, και στην οποία μπορούμε να κατατάξουμε και τις παραμεθόριες περιοχές. Σημειώνεται, ότι οι εξαιρετικά αναπτυγμένες περιοχές καταλαμβάνουν περίπου το 5% των Κοινοτικών ακτών.

- Αντιμετωπίζουν συνεχή δημογραφική αύξηση.

- Είναι ιδιαίτερα ελκυστικές στην εντατική και εκτατική τουριστική ανάπτυξη, λαμβανομένου υπόψη, ότι ο παράκτιος τουρισμός γίνεται συνεχώς δημοφιλέστερος και υπόκειται σε σημαντικές εποχιακές διακυμάνσεις.

- Λόγω της οικονομικής τους αξίας, δημιουργούν οικονομίες συγκέντρωσης και αστικοποίησης που έχουν σαν αποτέλεσμα την περαιτέρω συγκέντρωση ανθρωπίνων δραστηριοτήτων στις ακτές.

Συνεπώς, όλες οι εν λόγω πιέσεις οδηγούν στη μείωση των μη δομημένων χώρων και των φυσικών περιοχών καθώς και σε σημαντικές αλλοιώσεις του τοπίου. Επιπρόσθετα δε, εκτός από τις συγκρούσεις χρήσεων μεταξύ γης και θάλασσας όλες αυτές οι πιέσεις προκαλούν ανταγωνιστικές τάσεις μεταξύ τοπικών και περιφερειακών αρχών.

Το έγγραφο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής «Ευρώπη 2000» επισημαίνει την περιβαλλοντική σπουδαιότητα και τις αναπτυξιακές δυνατότητες των παράκτιων περιοχών. Τονίζει ιδιαίτερα, ότι στις παράκτιες περιοχές με χαμηλό βαθμό ανάπτυξης το φυσικό περιβάλλον τους αποτελεί τη βάση της αναπτυξιακής τους διαδικασίας. Στόχος λοιπόν της Ε.Ε. είναι η αειφόρος ανάπτυξη των παράκτιων περιοχών και των πόρων της ανάλογα με τη φέρουσα ικανότητα του παρακτίου περιβάλλοντος⁽⁶⁾.

3. Το πλαίσιο και η δυναμική διαχείρισης των παράκτιων-παραμεθόριων περιοχών της Ελλάδας

3.1. Σκοπός διαχείρισης του χώρου

Ο σκοπός μιας πολιτικής διαχείρισης του χώρου με απώτερο στόχο την αειφορία, προβάλλεται απ' αυτό καθ' αυτό το περιεχόμενο της αειφόρου ανάπτυξης, σύμφωνα με την οποία εξασφαλίζεται η διατήρηση της συνολικής ποιότητας της ζωής, η διαρκής

αξιοποίηση των φυσικών πόρων και αποτρέπεται η πρόκληση μόνιμων περιβαλλοντικών ζημιών⁽⁷⁾. Έτσι, μια τέτοια πολιτική χρησιμοποιεί μέσα που περιορίζουν και καθορίζουν όρια στην παραγωγή, στην κατανάλωση και στον τεχνολογικό μετασχηματισμό με τελικό στόχο την αύξηση της παραγωγικότητας σ' ορισμένους τομείς, την εξοικονόμηση πρώτων υλών και ενέργειας, την προστασία φυσικών πόρων και οικοσυστημάτων, την εφαρμογή νέων τεχνολογιών, την επανάχρηση κ.ά.

3.2. Η ανάγκη για την άσκηση μιας ξεχωριστής πολιτικής διαχείρισης των παράκτιων-παραμεθόριων περιοχών. Η περίπτωση του νομού Θεσπρωτίας

Η ανάγκη ύπαρξης μιας ιδιαίτερης πολιτικής διαχείρισης προκύπτει κατά κύριο λόγο από το γεγονός, ότι οι συγκεκριμένες περιοχές συνθέτουν ένα χωροοικονομικό σύστημα, στο οποίο οι σχέσεις γης-θάλασσας από φυσική, βιολογική και οικονομική άποψη είναι τέτοιας σπουδαιότητας και πολυπλοκότητας, που απαιτούν μια ολοκληρωμένη προσέγγιση ώστε να καταστεί βιώσιμη η προοπτική της αειφορίας.

Συγκεκριμένα, τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά μιας παράκτιας ζώνης ενταγμένης σε μια παραμεθόρια περιοχή, που όπως έχει προαναφερθεί αντιμετωπίζει ιδιαίτερα προβλήματα λόγω της περιθωριοποίησης και της απομόνωσής της, προβάλλουν ακόμη περισσότερο το αίτημα ρύθμισης αυτού του συγκεκριμένου χώρου. Ο Ελληνικός χώρος ενταγμένος στην περιοχή της Κεντρικής Μεσογείου, αντιμετωπίζει σοβαρά χωροταξικά προβλήματα, διαπεριφερειακές και ενδοπεριφερειακές ανισότητες και υποβάθμιση του περιβάλλοντος. Πρόκειται κυρίως για έναν κατακερματισμένο χώρο με ανομοιογενή και ελλειπή ανάπτυξη. Στην Ελλάδα η ανάπτυξη συγκεντρώνεται κυρίως κατά μήκος ενός άξονα σχήματος «S», που ξεκινάει από Θεσ/νίκη, περνάει από την Αθήνα και καταλήγει στην Πάτρα, με βασικά γνωρίσματα την ύπαρξη διασκορπισμένων μικροπεριοχών όπου συνυπάρχουν παραδοσιακές δραστηριότητες με μικρές σύγχρονες επιχειρήσεις.

Ειδικότερα, το πρόβλημα γίνεται περισσότερο έντονο αν ληφθεί υπόψη, ότι οι παράκτιες-παραμεθόριες περιοχές χαρακτηρίζονται από περισσότερο «δυϊσμό» γεωγραφικού χώρου δηλ. ορεινών και πεδινών περιοχών, αστικών κέντρων και υπαίθρου, παραθαλασσιών περιοχών και ενδοχώρας και παρουσιάζουν καθυστέρηση στην ανάπτυξη των υποδομών.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα παράκτιας-παραμεθόριας περιοχής στον Ελληνικό χώρο, όπου υπάρχει έντονο το φαινόμενο της χωρικής ασυνέχειας και της απομόνωσης, αποτελεί η Θεσπρωτία στην περιφέρεια της Ηπείρου, που με κριτήριο τα στοιχεία σε επίπεδο Νομού είναι από τις πιο φτωχές περιοχές της Ε.Ε.. Και ασφαλώς θα πρέπει να ληφθεί υπόψη, ότι ο συγκεκριμένος Νομός ανήκει σε μια περιφέρεια, που μαζί με την περιφέρεια του Β. Αιγαίου παρουσιάζουν χαμηλές «επιδόσεις» στα πλαίσια της Ε.Ε. Συγκεκριμένα, θεωρούνται οι φτωχότερες περιφέρειες της Ευρώπης με μέσο όρο ΑΕΠ για την περίοδο 1989-90-91 (κατά κεφαλή σε Μονάδες Αγοραστικής Δύναμης), να ανέρχεται για την Ήπειρο στο 36,2% του κοινοτικού μέσου όρου ενώ ο μέσος όρος του ποσοστού ανεργίας για την ίδια περίοδο ανέρχεται στο 111,1% του κοινοτικού μέσου όρου. Τα ποσοστά για το Β. Αιγαίο είναι 35,2% και 100,8% αντίστοιχα⁽⁸⁾.

Ειδικότερα, όσον αφορά τη Θεσπρωτία επισημαίνεται, ότι αντιμετωπίζει κατά κύριο λόγο τα προβλήματα των συνοριακών περιοχών επί πλέον δε, ο συγκεκριμένος Νομός είναι ο πλέον αραιοκατοικημένος Νομός της Ηπείρου με πληθυσμιακή πυκνότητα

μόλις 29 κατοίκους/τετρ. χλμ., που αποτελεί το 1/3 του μέσου όρου της Ελλάδας. Όσον αφορά τη μεταβολή του πληθυσμού ο ρυθμός είναι ελαφρώς αυξητικός τις δεκαετίες 1951-61, 1971-81 και 1981-91, ενώ το σύνολο της περιόδου 1951-991 η μεταβολή είναι ουσιαστικά μηδενική (0,17%). Μ' έναν πληθυσμό που είναι κατά κύριο λόγο αγροτικός (72% με στοιχεία του 1991), η δομή της πυραμίδας των ηλικιών εμφανίζει μειώσεις στις ηλικίες 0-15 και 15-44 και αύξηση του δείκτη γήρανσης. Η αλιεία και ο θαλάσσιος τουρισμός, δύο δραστηριότητες που όπως έχει προαναφερθεί αποτελούν αντικείμενα σύγκρουσης χρήσης σε μια παράκτια ζώνη, παρουσιάζουν την εξής εικόνα στο νομό Θεσπρωτίας.

αα. ΑΛΙΕΙΑ

Αποτελεί ένα δυναμικό και αξιόλογο κλάδο ανάπτυξης για τον Νομό. Υπάρχουν εκτεταμένες εκτάσεις περίπου 15.000 στρεμμάτων ιχθυοτροφείων και υπάρχουν δεκάτρες μονάδες εκτροφής και πάχυνσης ψαριών. Η ελεύθερη αλιεία από τη θάλασσα μειώνεται τα τελευταία χρόνια, ως αποτέλεσμα της υπεραλίευσης, της παράνομης αλιείας και της ρύπανσης της θάλασσας.

ββ. ΘΑΛΑΣΣΙΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Η τουριστική ανάπτυξη της Θεσπρωτίας είναι περιορισμένη και ο Νομός παραμένει σχετικά άγνωστος και αναξιοποίητος στην τουριστική αγορά με εξαίρεση την Ηγουμενίτσα, όπου υπάρχει διερχόμενος τουρισμός όλο το χρόνο. Ο Νομός συνορεύει με περιοχές ιδιαίτερα αναπτυγμένες τουριστικά, όπως η Κέρκυρα-Παξοί-Πάργα. Ενώ οι τουριστικές παράκτιες ζώνες που διαθέτει η περιοχή είναι κατά κύριο λόγο η παραλιακή ζώνη Πλαταριάς-Συβότων-Πέοδικας ως τα όρια του νομού Πρέβεζας, και οι ακτές Δρέπανο-Μακρυγιάλι-Σαγιάδα.

Συμπερασματικά, οι πηγές των κυριότερων προβλημάτων και περιοριστικών παραγόντων στην ανάπτυξη του νομού Θεσπρωτίας είναι οι ακόλουθοι:

- Η φυσική απομόνωση του Νομού, που είναι συνάρτηση της γεωγραφικής θέσης του και της άσχημης κατάστασης του δικτύου των μεταφορών και της διασύνδεσης με την υπόλοιπη Χώρα.

- Ο ορεινός και ημιορεινός χαρακτήρας του εδάφους, που δημιουργεί δυσκολίες επικοινωνίας και ταυτόχρονα αυξάνει το κόστος των επενδύσεων σε δημόσια έργα υποδομής για το οδικό δίκτυο, την ανάπτυξη των εγγείων βελτιώσεων κ.λ.

- Το μεγάλο δημογραφικό πρόβλημα της περιοχής, που έχει τις ρίζες του στο μεταναστευτικό ρεύμα της δεκαετίας του 1960. Η μετανάστευση αυτή, εσωτερική και εξωτερική, στέρησε την περιοχή από το πλέον παραγωγικό ανθρώπινο δυναμικό, που ασφαλώς αποτελεί τον σημαντικότερο παράγοντα στη διαδικασία ανάληψης και υλοποίησης αναπτυξιακών πρωτοβουλιών.

Έτσι, η όλη διαδικασία οικονομικών και κοινωνικών παρεμβάσεων σε περιοχές όπως η Θεσπρωτία καθώς και η οργάνωση των ανθρωπίνων δραστηριοτήτων με αναπτυξιακή προοπτική που συνδέεται με την προστασία των φυσικών πόρων, απαιτεί στρατηγικές επιλογές που θα πρέπει να συμπεριλαμβάνουν όλες τις πλευρές που επηρεάζουν τη χρήση αυτού του χώρου. Δηλαδή στην περίπτωση αυτή ο προγραμματισμός του χώρου είναι αναγκαίο να έχει χαρακτήρα κανονιστικό-λειτουργικό και καθολικό (ολιστική θεώρηση)⁽⁹⁾.

3.3. Προς μια ολιστική θεώρηση της ανάπτυξης και των ολοκληρωμένων αποδόσεων των παράκτιων-παραμεθόριων περιοχών του Ελληνικού χώρου

Αναφέρθηκε προηγουμένως, ότι ο προγραμματισμός του χώρου θα πρέπει να διέπεται από μια ολιστική θεώρηση. Αυτή η θεώρηση αποτελεί τη βασική συνισταμένη της ανάπτυξης και της επίτευξης ολοκληρωμένων αποδόσεων προς την κατεύθυνση διαμόρφωσης ενός πλαισίου συνολικής προσέγγισης στη διαχείριση των παράκτιων-παραμεθόριων περιοχών. Μια ολιστική θεώρηση/προσέγγιση που λαμβάνει υπόψη την περιφερειακή και τοπική ανάπτυξη, τα φυσικά διαθέσιμα, τις κοινωνικές απαιτήσεις, τον ενεργό ρόλο του πολίτη και τη δημόσια διοίκηση, μπορεί να συμβάλει στο να αποφευχθεί η «κατανάλωση» και η «αλλοίωση» του χώρου.

Προκειμένου να διαμορφωθεί το πλαίσιο μιας ορθολογικής διαχείρισης των παράκτιων-παραμεθόριων περιοχών στον Ελληνικό χώρο, η επιχειρησιακή διαδικασία προγραμματισμού για την επίτευξη Ολοκληρωμένων Αποδόσεων αναλύεται σε πέντε επίπεδα:

1. Καθορισμός του στόχου.
2. Σχεδιασμός μέτρων πολιτικής για την επίτευξη του επιδιωκόμενου στόχου.
3. Καθορισμός χρονοδιαγράμματος εξέλιξης των δραστηριοτήτων.
4. Υλοποίηση της πολιτικής.
5. Πρόβλεψη για αλλαγή της πολιτικής και ανακύκλωση της διαδικασίας.

Επισημαίνεται ωστόσο, ότι για να υλοποιηθεί η εν λόγω διαδικασία θα πρέπει να ληφθούν σοβαρά υπόψη οι παράγοντες που προσδιορίζουν την ανάπτυξη, και κατ'επέκταση, την επιδιωκόμενη χωροταξική οργάνωση των υπό συζήτηση περιοχών στα πλαίσια του Ενιαίου Ευρωπαϊκού Χώρου.

Οι παράγοντες αυτοί είναι δυνατόν να καταταχθούν σε τέσσερις ομάδες.

Η πρώτη ομάδα περιλαμβάνει αυτούς που καθορίζουν τη γεωγραφία, τις υποδομές, τη χωροταξία της περιοχής, τις πληθυσμιακές συγκεντρώσεις και τα πληθυσμιακά χαρακτηριστικά καθώς και τις δυνατότητες και τους περιορισμούς της φυσικής πραγματικότητας των παράκτιων-παραμεθόριων περιοχών.

Στη δεύτερη ομάδα κατατάσσονται παράγοντες που αφορούν την εξέταση των οικονομικών στοιχείων (πρωτογενής, δευτερογενής, τριτογενής τομέας παραγωγής), την ασκούμενη μακροοικονομική και περιφερειακή πολιτική, καθώς και τις προσδοκίες σε σχέση με την υπάρχουσα οικονομική συγκυρία. Ιδιαίτερη σημασία για τη χωροταξική οργάνωση αυτών των περιοχών στα πλαίσια της Ενωμένης Ευρώπης, έχει η

Θάνος Κ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ

ΣΟΦΑΔΕΣ Ο ΤΟΠΟΣ ΜΑΣ

Μέρος Α'
Τα τοπωνύμια

*Με λογισμό
και μ' όνειρο*

Αθήναι, 1994

χωρική έκφραση των οικονομικών μεγεθών. Δηλαδή με ποιό τρόπο αναπτύσσονται οι τομείς και οι κλάδοι παραγωγής χωρικά. Ειδικότερα είναι σημαντικό να διερευνηθεί στο χώρο των παράκτιων-παραμεθόριων περιοχών της Ελλάδας:

- Η διάρθρωση και κατανομή των δημόσιων και ιδιωτικών⁽¹⁰⁾ επενδύσεων κατά τομείς και κλάδους και η σύγκρισή τους διαχρονικά.

- Ο προσδιορισμός της παραγωγικότητας κατά απασχολούμενο.

- Η σύγκριση των επενδύσεων με την απασχόληση και την αμοιβή εργασίας.

- Η αξία παραγωγής ώστε να ολοκληρωθεί η λειτουργική διάρθρωση ανάμεσα στα σημεία συγκέντρωσης και ανάπτυξης της παραγωγής.

Στην τρίτη ομάδα λαμβάνονται υπόψη βασικές αρχές που αφορούν ειδικότερα τις παράκτιες ζώνες και είναι οι εξής⁽¹¹⁾:

- Το νερό αποτελεί κατά κύριο λόγο παράγοντα ολοκλήρωσης στα παράκτια οικονομικά συστήματα.

- Ο σχεδιασμός και η διαχείριση της παράκτιας χερσαίας περιοχής είναι απαραίτητο να συνδυασθεί με τον αντίστοιχο σχεδιασμό και διαχείριση της θαλάσσιας περιοχής.

- Βασικός πυρήνας της διαχείρισης είναι η ακτογραμμή.

- Οι κοινόχρηστοι πόροι αποτελούν αντικείμενο ιδιαίτερης προστασίας.

- Τα γεωγραφικά όρια του συστήματος διαχείρισης πρέπει να προσδιορίζονται θεματικά και να προσαρμόζονται σταδιακά με την αποτελεσματικότητα της διαχείρισης.

- Οι εθνικοί-περιφερειακοί και τοπικοί φορείς πρέπει να εμπλέκονται στη διαχείριση των παράκτιων περιοχών.

- Η προστασία των φυσικών πόρων πρέπει να συνδυάζεται με την προστασία από τους φυσικούς κινδύνους.

- Θα πρέπει να επιδιώκονται ειδικές μορφές αξιολόγησης οικονομικού και κοινωνικού κόστους-οφέλους και συμμετοχής του κοινού.

- Είναι απαραίτητη η εφαρμογή βασικών αρχών πολλαπλής χρήσης στη διαχείριση των παρακτίων πόρων.

- Θα πρέπει όσο είναι δυνατόν παραδοσιακές μορφές διαχείρισης πόρων να ενσωματωθούν στο σύστημα διαχείρισης.

Στην τέταρτη ομάδα κατατάσσονται παράγοντες σχετικοί με το ισχύον θεσμικό πλαίσιο της χώρας, της Κοινότητας κ.ά. Όλοι αυτοί οι παράγοντες επηρεάζουν την κινητικότητα, τόσο του εργατικού δυναμικού, όσο και επιχειρηματιών, που τις περισσότερες φορές οφείλεται σε προγράμματα διασυνοριακής συνεργασίας π.χ. Interreg I & II.

Θα πρέπει ωστόσο να τονισθεί, ότι η ολιστική θεώρηση/προσέγγιση της ανάπτυξης και των ολοκληρωμένων αποδόσεων των παράκτιων-παραμεθόριων περιοχών στον Ελληνικό χώρο, με αντικειμενικό στόχο την αειφορία, θα πρέπει να βασισθεί στην αρχή της επικουρικότητας αλλά και της αλληλεγγύης. Η διαχείριση του χώρου πρέπει να βρίσκεται όσο το δυνατόν πλησιέστερα στους κατοίκους της κάθε περιοχής, ενώ το εθνικό και το κοινοτικό επίπεδο πρέπει να στηρίζουν τεχνικά, οργανωτικά και οικονομικά την όλη διαδικασία.

4. Συμπερασματικές παρατηρήσεις

Η Ευρωπαϊκή χωροταξία είναι μία υπόθεση που δεν έχει ολοκληρωθεί ακόμη. Το

αίτημα ρύθμισης του χώρου με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, όπως ασφαλώς είναι οι παράκτιες-παράμεθόριες περιοχές της Ελλάδας προβάλλεται επιτακτικά στα πλαίσια της Ενωμένης Ευρώπης. Η επίτευξη της αειφορίας των περιοχών αυτών προϋποθέτει την ολιστική θεώρηση/προσέγγιση της αναπτυξιακής διαδικασίας και των ολοκληρωμένων αποδόσεων. Άλλωστε, όπως επισημαίνουν μελετητές της Ελληνο-Ιταλικής έρευνας της Κεντρικής Μεσογείου (Ελλάδας-Ν. Ιταλίας) για την αδυναμία της περιφερειακής δομής της περιοχής αυτής,... «Η στενή σχέση ανάμεσα στη διαδικασία οικονομικής ανάπτυξης και στη χωροθέτηση παραγωγικών δραστηριοτήτων και οι αρνητικές επιπτώσεις της εγκατάλειψης εκτεταμένων τμημάτων του εδάφους, παρουσιάζει με ευκρίνεια το γεγονός ότι η πολιτική οικονομικής ανάπτυξης πρέπει ν' ανταποκρίνεται στα ζητήματα χωροταξικής ολοκλήρωσης»⁽¹²⁾.

Κατά συνέπεια, οι γενικές επιλογές προς την κατεύθυνση της αναβάθμισης του ρόλου των παράκτιων-παράμεθόριων περιοχών της Ελλάδας στη νέα χωροταξική οργάνωση της Ευρώπης θα πρέπει να στοχεύουν:

- Προς μία εσωτερική και εξωτερική διαπεριφερειακή συνεργασία, που αποτελεί ουσιαστικά μέσο ολοκλήρωσης και εναρμόνισης των ευρωπαϊκών εδαφών, και
- Προς μία αναβαθμισμένη περιβαλλοντικά επικράτεια βιώσιμη και σταθερά προσανατολισμένη στην προοπτική της διαρκούς ανάπτυξης.

ΥΠΟΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Ευρωπαϊκή Επιτροπή: «Ευρώπη 2000 + Συνεργασία για τη Χωροταξία στην Ευρώπη». Βρυξέλλες - Λουξεμβούργο 1994, σελ. 127.
2. Οι περισσότεροι ανεπτυγμένες περιφέρειες της Ε.Ε. ευρίσκονται στις συνοριακές περιοχές των Άλπεων. Βλ. Ζαχ. Δεμαθάς: «Η Νέα Χωροταξική Οργάνωση της Ευρώπης» στα πρακτικά του διεθνούς συνεδρίου: «Παράμεθόριες Περιοχές - Ανάπτυξη, Δημιουργία απασχόλησης, Διασυνοριακή συνεργασία». Σ.Ε.Π. Αθήνα 1995, σελ. 90.
3. Ευρωπαϊκή Επιτροπή: «Ανταγωνιστικότητα και συνοχή: οι τάσεις στις περιφέρειες». Βρυξέλλες - Λουξεμβούργο 1994, σελ. 199.
4. Rolston H.: Environmental Ethics. Philadelphia, 1990, p.3-26.
5. COM (91) 452 τελικό της 7/11/1991.
6. Ε.Ε.Κ. C 138 17/5/93, σελ. 56-57.
7. Ο περισσότερος δόκιμος ορισμός της αειφόρου ανάπτυξης έχει δοθεί το 1987 από την Επιτροπή Brundtland, σύμφωνα με την οποία υποστηρίζεται, ότι οι ανθρώπινες δραστηριότητες πρέπει να εξελίσσονται κατά τρόπο που να διασφαλίζεται η διατήρηση ως το απώτατο μέλλον, της προόδου των ανθρώπινων δραστηριοτήτων στο σύνολο του πλανήτη.
8. Ε.Ε., «Ευρώπη 2000+», όπ. αν. σελ. 127.
9. Ολιστική προσέγγιση: Τρόπος προσέγγισης των φαινομένων που δίνει έμφραση και προτεραιότητα στην ανάλυση του «όλου» αντί για το «επιμέρους». Η προσέγγιση αυτή υποστηρίζει ότι το όλο είναι κάτι περισσότερο από το απλό άθροισμα των μερών του και πως κατά συνέπεια η γνώση των ποιοτικών πλευρών της ολότητας του μελετώμενου φαινομένου δεν μπορεί να προκύψει επαγωγικά, από τη γνώση και τη γενίκευση των επιμέρους πλευρών. (Bullock, A. et al eds., A Dictionary of Modern Thought, Fontana Press, London, σελ. 390).
10. Βλ. Κωνστ. ΓΕ. Αθανασόπουλος: Θεσμικό πλαίσιο Περιφερειακής Ανάπτυξης. Τόμοι Α' και Β'. Γ' έκδ. Αθήνα 1993.
11. F.A.O., 1992.
12. ISMERI Europa, TEAM 4 και Ι.Π.Α. 1993, σ. 25.